

YOSH DAVRLARI PSIXOLOGIYASINING BOLA QOBILIYATINING NAMOYON BO`LISHIDAGI O`RNI

Suyunova Dildora Halim qizi

TerDU Amaliy psixologiya 2-bosqich talabasi

Xidirov Samandar Sanjarbek o`g`li

TerDU Pedagogika va psixologiya 3-bosqich talabasi

Qayumova Go`zal Narzullayevna

TerDU Psixologiya kafedrasini o`qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqola bola qobiliyatining yosh davrlari bilan o`zaro bog`liqligi to`g`risida. Yosh davrlaridagi o`ziga xosliklar, ta`lim-tarbiya jarayonining, ijtimoiy muhitning yosh avlodning iste`dodlari yuzaga chiqishidagi o`rni kichik maktab yoshi va bog`cha yoshidagi bolalarda yaqqol ko`zga tashlana boshlagan qobiliyatlarni vaqtida kattalar sezishi, bolani qo`llab-quvvatlashi, motivatsiya berishi kerakligi yoritilgan.*

Kalit so`zlar: *yosh davrlari, ota-ona, bola, qobiliyat, iste`dod, ijtimoiy muhit, L.S.Vigotskiy, aktual taraqqiyot zonasi, D.B.Elkonin, ilk bolalik, kichik maktab yoshi, kasb tanlash.*

Farzand-oila baxti, kelajagi, ertangi kundagi faxridir. Ota-onaning farzand oldidagi mas`uliyati benihoya kattadir. Bolaning kelajakda yetuk inson bo`lib yetishida, ilmida, tarbiyasida ota-ona va o`qituvchi hamkorligi juda muhimdir. Farzand-yurt kelajagidir. Unga qiziqishlari, qobiliyatlarini namoyon qilishga imkon yaratish lozim. Hozirgi kunda ta`limga, yoshlarga bo`lgan e`tibor yuqori darajaga ko`tarilgan. Yoshlarning kelajakda komil inson bo`lishi, kasb-hunar egallashlari uchun juda ko`plab imkoniyatlar yaratilmoqda. Bu borada olib borilayotgan islohotlar ham o`z samarasini bermoqda. Bola kelajakda o`z yo`lini topa olishida, ilmi, el-yurtga xizmat qiluvchi komil shaxs bo`lib rivojlanishida unga yoshligidan e`tibor berish, qo`llab-quvvatlash lozim bo`ladi. Bola endigina bog`cha yo`l maktabga qadam tashlayotganda unda qobiliyat, iste`dod uchqunlari ko`rina boshlashi mumkin. Qobiliyat-individual psixologik xususiyat hisoblanadi. Qobiliyat bilim, ko`nikma, malakalarni egallash kabi jarayonlarga bog`liq bo`ladi. Qobiliyat imkoniyatlardan foydalana olishdan iborat. Yosh davrlar psixologiyasining bir qator muammolari tarkibiga layoqat va qobiliyatlarining o`zaro munosabatini o`rganish ham kiritilgan. Yosh psixologiyasi har bir yosh davrining qaytarilmas xususiyatlarini, yillar o`tgan sari asta-sekinlik bilan bola qanday qilib inson bo`lib shakllanishi, shaxs sifatida o`zini ijtimoiy munosabatlarda namoyon qilishi, kasb tanlashi, muloqot jarayonida o`zining erk-huquq va majburiyatlariga intilishi, qanday qilib sevishi, ishonchli do`st bo`lib tarkib topishi, o`zi va boshqalar uchun mas`uliyatni his qilishi kabi jihatlarni tadqiq etadi. Biz izlanishlarimiz davomida, qobiliyatlar tarkibi faqat organizmning nasliy xususiyatlari bilan bog`liqmi yoki uning tarkibiga insonning orttirilgan xulq-atvor va psixik xususiyatlarini ham kiritish mumkinmi, yo`qligi haqida izlanishimiz

kerak. Bola qobiliyatining taraqqiyoti nasliylikka ham bog`liq. Shu qatorda to`g`ri tashkil qilingan ta`lim-tarbiyaning ham ta`siri kuchli. Albatta, ta`lim-tarbiya yetakchilikda bo`ladi. Ta`limsiz to`liq aqliy rivojlanish bo`lmaydi. L.S.Vigotskiy bola taraqqiyotining 2 zonasini ajratib ko`rsatgan: 1.Aktual taraqqiyot zonasi 2.Yaqin kelajak taraqqiyot zonasi. Agar bola qobiliyatlarini namoyon qilishda kattalar yordamidan foydalansa, yaqin kelajak taraqqiyot zonasida bo`ladi. Mustaqil o`z iste`dodlarini namoyon qilsa, aktual taraqqiyot zonasida bo`ladi. L.S.Vigotskiy ta`lim-tarbiya jarayonida bolaning layoqati yetmaydigan talablar qo`ymaslik kerakligini aytadi. D.B.Elkonin bolada insoniyatga xos bo`lgan qobiliyatlar rivojlanishining asosi sifatida bola tomonidan nasliy insoniy faoliyat usullarini o`zlashtirish muammosini o`rgangan. U bola tug`ilgan onidanoq ijtimoiy mavjudot hisoblanishini ta`kidlagan. D.B.Elkonin bolaning rivojlanishida, shunchaki vaqt oraliqlarini emas, balki yosh davrlari bosqichlarini ajratishni zarur deb hisoblagan. D.B.Elkonin yosh davrlarini "Bola rivojlanishining umumiy egri chizig`ida uning o`rni va funksional ahamiyati bilangina muhimligi belgilanadigan nisbiy, alohida davr sifatida ko`rib chiqqan. Hozirgi zamon psixologiyasida yosh davrlarining ketma-ketligi to`g`risidagi nuqtai-nazar bir qolipga keltirilgan. Insonning ilk bolalik davri tug`ilgandan 3 yoshgacha bo`lgan vaqtni o`z ichiga oladi. Buning ichiga chaqaloqlik, go`daklik vaqti ham kiradi. Bu yoshdagi bolalar muhitga moslashish jarayonida bo`ladi. O`ziga yaqin insonlarni ajratadi, emotsiyalarini ko`rsatadi. Bola nimagadir qaraganda, qiziqishi, xursand bo`lishi mumkin. Undan so`ng bog`cha va kichik maktab yoshidagi bolalar ijtimoiy muhitga moslashadi. Ayni shu vaqtdagi bolalar o`ta aktiv, qiziquvchan, tez harakat bo`ladi. O`zlarining qiziqish, qobiliyatlarini namoyon qila boshlaydi. Bunda kattalar bolaning iste`dodini vaqtida payqasa, bolaga motivatsiya bersa, u rivojlanadi. O`ziga berilayotgan e`tibordan mamnun bo`ladi. Bundan keyingi davrlarda kasb tanlashga yo`naltirilgan qobiliyatlar, iste`dodlarning namoyon bo`lishi kuzatiladi. Ayni shu vaqtda o`z ichki imkoniyatlaridan foydalangan holda to`g`ri kasb tanlash, shaxsning kelajakdagi muvaffaqiyatini belgilaydi. Bolaning qobiliyatlari yuzaga chiqishi, undan kerakli maqsadlarda foydalana olishi kelajakda Vatanimiz ravnaqiga ulkan hissa qo`shadigan, yetuk mutaxassis bo`lishida ko`makdosh bo`ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Nishanova.Z.K, Kamilova.N.G`, Abdullayeva.D.U, Xolnazarova.M.X. Rivojlanish psixologiyasi.Pedagogik psixologiya.Darslik.-T.: "Avto-nashr",2018.593s
2. Narzullayevna, K.G. (2022). Psychological effects of motivation of marriage in young people on family strength. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal,12(6), 301-303.
3. Xaydarov.F.I, Xalilova.N.I.Umumiy psixologiya.-T.: "Nizomiy nomidagi TDPU",2010.247s.